

שמעתא עמיקתא

גליון תר"ם | פרשת שופטים | תשפ"ה | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

מתי יש לחוש לצוואות ר"י החסיד ולעין הרע

א. עין הרע. ב. צוואות ר"י החסיד. ג. צוואתיו רק לזרעו או לכל העם. ד. לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו. ה. יש לאחד מהם ב' שמות. ו. שנינו השם / הוספת שם. ז. אינו חושש לנזק סוגלי / לא קפיד. ח. מקבל ע"ע לא להקפיד.

א. עין הרע

איתא **בתנחומא** (פר' מקץ ס"ח) "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו", אמר להם יעקב בבקשה מכם היו מצניעים עצמיכם, שאין קשה מעין הרע, וכן אתה מוצא בלוחות הראשונות ע"י שניתנו בגדולה נשתברו, שנא' "וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ יד) וכו'. וכן מצינו **בב"מ** (ק:ו) דאיתא והסיר ה' ממך כל חלי, אמר רב זו עין, רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ כו'. ו**פרש"י** כל חלי - דבר שכל החלאים תלויין בו, וזו העין, עין רעה.
ובנדה (סו:) איתא ההיא דאתאי לקמיה דרבי יוחנן דכל אימת דהות סלקא מטבילת מצוה הות קחזיא דמא, א"ל שמא דימת עיריך עלתה ביך. ופירשו **המאירי והערולי"ן** דמשום עין הרע אתינן עלה. ו**ביומא** (כב:) איתא אמר ר"י אסור למנות את ישראל אפי' לדבר מצוה דכתיב וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים. ו**פרש"י** (רש"י פ' כי תשא) **והמהרש"א** (יופא שם) שהוא משום עה"ר. ואיתא עוד **בבב"ב** (ב:) דאסור לאדם לעמוד בשדה חברו בשעה שהיא עומדת בקמותיה, שלא יזיקנו בעין הרע. וכן פסקו **הטשו"ע** חת"מ סי' קנ"ז סעי' א'. וכן מצינו **בבב"ב** (קמא) דאמר רב חסדא בת תחלה סימן יפה לבנים כו' איכא דאמרי דלא שלטא ביה עינא בישא. ופירש **רבינו גרשום** הואיל דאית לה בת מעיקרא לא למרור אינשי כמה יבנינן אתילדו ליה להאי. ועיינש **במהרש"א** עוד פירוש בזה. ועי' עוד **בברכות** (נה:) ו**רש"י** (סנהדרין כט: ד"ה אדם עשוי) כת' שאדם עשוי לומר לבריות חייב אני מעות לפלוני, להתרחק מעין הרע. **והרמ"א** על החומש (בראשית פט"ז פס' ה ד"ה הכניסא) מבואר שיעבורו מש' משום חשש עין הרע העלול לגרום להפלי. וכן הוא ב**שו"ת הרמ"א** (ס"ג א). והובא **בט"ז** (יו"ד סי' קפה ס"ק ג). ועי' להלן אות ז' בשם **הא"מ**.
והשו"ע (ואו"ח סי' קמא סעי' ה) כת' שיכולים לקרות לעלות לתורה ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע. ו**הרמ"א** (אה"ע סי' סב סעי' ג) כת' ש"י"א שאין לברך לב' חתנים (ברכת חתנים) ביחד, **משום עין הרע** כו', ע"כ. ועי' **בשבט הלוי** (ח"ב סי' ה) שנשאל בענין מדידות כפות מים בשבת לצורך בטול עין הרע בשבת אם מותר, ויישב דבענין לחש על עה"ר עצמו בשבת מבואר **בירושלמי** (שבת פ"יד ה"ג) ד"לוחשין על העינן" **ובתשובת מהר"ם מרוטנברג** (ס"י נה) פירש בשם **רבינו יחיאל** דהיינו עין הרע דסכנה גדולה היא משום שהתלמוד הביא ענינים הרבה משום עה"ר, ועל כן יש מקום להתיר יותר מחולה שאב"ס, ופשיטא דמדידה הנ"ל כמדידה דמצוה, למי שמקובל לו סגולה הנ"ל, ע"כ. ועי' **בזהר** (פר אחריו). ועי' עוד להלן אות ז'.

ב. צוואות ר"י החסיד

ומצינו עוד **לרב יהודה חסיד** שהשאר צוואות וביניהם: **באות כ'** כת' דלא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי שלא יזיקו השדים, כי דרכן לצאת בו, אלא ינקוב בו נקב. **באות כ"ב** כת' דלא ישא אדם בת אחיו או בת אחותו. **באות כ"ג** כת' דלא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו, ואם נשאה ישנה שם האחד אולי יש תקוה. **באות כ"ד** כת' ששני בנ"א ששמותיהם שוים לא יזדווגו יחד בלידהם. (ס"א לא יעשו נשואין לשני בלידהם יחד). **ובאות כ"ה** כתב שלא ישא שני אחים לשתי אחיות.
אלא דלכאוי צ"ע על משי"כ דלא ישא אדם בת אחותו דהרי איתא **בסנהדרין** (נ:) הנושא את בת אחותו כו' עליו הכתוב אמר אז תקרא וה' יענה. ו**פרש"י** תקרא וה' יענה - לעיל מיניה כתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם היינו נושא בת אחותו, ומקרב את קרוביו, ואוהב את שכניו נמי כמקרב את קרוביו, דכתיב (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק כו', ע"כ. וכן איתא **ביבמות** (סב: - סג:), ו**פרש"י** שם "גיעונגי אדם רבין על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמצא מתבב את אשתו". ו**מרש"י** יוצא דדוקא בבת אחותו אמרינן כן. ו**תוס'** (שם ד"ה והנושא) פרשו בשם **רשב"ם** ד"ה"ה בת אחיו אבל אחותו נקט לפי שמשדלתו בדברים ושכיח שנושא בתה, ו**ור"ת** אומר דדוקא נקט בת אחותו לפי שהיא בת מזלו כדאמרינן רוב בנים דומין לאחי האם, ע"כ.
והרמ"ם (א"כ"פ פ"ב ה"י) כת' דמצות חכמים שישא אדם בת אחותו וה"ה לבת אחיו שנא' ומבשרך אל תתעלם. ופירש **המגיד משנה** הענין בזה, שאהבת הקרובים היא טבעית ואהבת האיש לאשתו בא מחמת מעשה שניהם שהוא מקרה להם ובהתחבר שתייהן אז יהיה האהל נכון ויהי שלום בית, וידוע שאין לך קרובה שיכול אדם לישא יותר מבת האחות ובת האח כו', ע"כ.
ופסק **הרמ"א** אה"ע סי' ב סעי' ה) דמצוה לאדם שישא בת אחותו וי"א אף בת אחיו. ובסי' ט"ו (סעי' כה) כת' שמותר בבת אחיו ואחותו, ומצוה לישא אותה כדלעיל סי' ב'. וכת' **בברכ"י** (אות ה) שלהלכה הרמ"א סתם בסי' ט"ו כהי"א. וכ"כ **הפת"ש** (ס"ב ב"ס"ז).

ג. צוואתיו רק לזרעו או לכל העם

ועי' **בנוב"ל** (מהדור תני אה"ע סי' טט) שנשאל במי ששינו לו השם מחמת חולי והשינוי שם שלו הוא כשם אבי הכלה, ויישב דאנו מוצאים **לריה"ח** בצוואה שלו דברים שכמעט אסור לנו לשומעם, כי הוא אומר שלא ישא בת אחותו ובגמ' אמרו שהוא מצוה, הוא אומר שלא ישא אב ובנו שתי אחיות ורב פפא ובנו נשאו שתי בנות של אבא סוראה. הוא אומר שלא ישאו ב' אחים שתי אחיות ובגמ' שמונים זוג אחים כהנים נשאו שמונים זוג אחיות כהנות כו', ואם היה החסיד מצוה צוואה זו לכל ישראל הרי הוא סותר לדברי תלמוד והיה אסור לנו לקבל דבריו כלל, אבל האמת יורה דרכו כי החסיד לזרעו אחריו צוה לדורי דורות כי ראה ברוח הקדש שזרעו לא יצליח בזיווגם כאלה ובזה אינו סותר דברי התלמוד שהוא על הכלל ודברי החסיד היא על הפרט, ע"כ.

והשב יעקב (ס"י כג) כת' ששם החתן כשם כו' שבדיעבד אין לבטל הואיל דיש ספק אם לזרעו לבד כמבואר בצוואה הנ"ל וכיון שכבר נעשה הוי כמו להוציא ואין מוציאין מן הספק גם שמעתי מכמה גדולים שלא הקפידו ע"ז אפי' לכתחלה, ע"כ. והביאו **הפת"ש** (אה"ע סי' נ ס"ק יד). ו**במהר"ם מינץ** (ס"י עט) כתב דכל צוואת מהרי"ח לא נתפשטו ורובם בטילות.

אולם **הדברי חיים** (אה"ע ח"א סי' ה) דחה דברי **הנוב"ל** שאין להקשות מהגמ' כי יוכל להיות שבענין הזיווגים אם היה החיתון לש"ש אמרינן שומר מצוה דבר רע כו', והחסיד שראה שהדורות אין מכוונים לש"ש והעלה לפי גודל חכמתו מה שיוקדם בעניני הזיווג כו', ומימי מחמת שבדבר זה ספק אם לזרעו כוון או לא ככה"ב אם הלכה רופפת בידי צא רהינן דוקא לזרעו, שכל צפה ברוה"ק במדינתנו אין מדקדקים רק באשה ששמה כשם חמותה ודבר זה מבואר להחמיר גם בספר משנת חסידים (ספר חתונה ומילה פ"א אות ה) ובשאר הדברים אין מדקדקין במדינתנו, וגם כנ"ר שלא הי' כוונתו בזה רק לזרעו כי האחרונים בעלי קבלה אין מביאין רק שמה כשם אמו אלמא דבשאר הדברים לא הי' רק לזרעו ולכן אין שום חשש כלל בעובדא דידיה.

והדברי מלכאל (ח"ה סי' רב) כת' ד"לל דכמו שיש כמה דברים שנתחדשו אח"כ שהם מזיקים לבריאת האדם ובדורות הראשונים לא הזיקו, כי בדברים החסידים יש שבדורות הקודמים לא הוצרכו לחוש לזה ובהז"ז יש לחוש, ולזה י"ל שרי"ח ראה בחכמתו אשר ברוה"ז יש לחוש לדברים הללו, ובהו יש ליישב מה שהקשו על מ"ש שלא לישא בת אחותו, ובש"ס איתא שמצוה לישאנה, וכן דעת הרופאים בזה"ז שהנושא אשה ממשפחתו הקרובה אליו לא יצליחו בלידת בנים כראוי, ע"כ.

והצ"צ (ולבאוויטש אה"ע סי' קמג) הביא דברי **השב יעקב** הנ"ל שכמה גדולים לא הקפידו בזה וי"ל שצוואה זו היא רק לזרעו דהחסיד. וכתב שכן השיב **כאזמז"ר הגאון** נ"ע שגם בענין אם שם הכלה כשם חמותה שבוה יש קפידא יותר משאר שמות שוין לפי שזה הוזכר בספר משנת חסידים גם כן דף פ"ה ע"א ולא הוזכר שם עוד דבר כלל ואפשר הוא **מהאריז"ל** ולא נזכר שם שיהיה זה לזרעו דוקא. משא"כ בצוואת רי"ח ש"ל שזהו רק לזרעו כו', ע"כ. **והתורת חסד** (אה"ע סי' לט) כת' דשמא לא ציוה כל אלא לזרעו. ועי' **בבית שערים** (יו"ד סי' קצט) שכת' על משי"כ דלא ישא אדם ב' אחיות זו אחת זו דהיינו דוקא לזרעו, שכל צפה ברוה"ק שזרעו לא יצליחו, ואי"ז זיל בתר רובא ורוב ישראל אינם מזרעו של מהרי"ח ואין כאן בית מיחוש כלל, ואף דמשמע מדברי רש"י חולין (ו) דבסכתנא לא אזלינן בתר רובא, מ"מ נר' דזהו דוקא רק בסכנה שהוא בטבע, ע"כ. ו**במהרש"ם** (ח"ה סי' כח) מבואר דגם ככה"ג תלי במח' אם אזלינן בתר רובא במקום סכנה). ועי' **ביוסף אומץ** (ס"י לה) ו**בכה"ח** (יו"ד סי' קטז) מש"כ"ב בזה.

והתשובות והנהגות (ח"א סי' תשלז) הביא שה**חזו"א** אמר שאין להתיר נישואי בת אחותו דריה"ח ראה ברוה"ק שזיווגים אלו לא יצליחו ואין זה נגד גמ' שבזמן חז"ל היה חסד ועלה יפה, והויסיק **החזו"א** שלא ראה מי שיעבור על צוואת רי"ח ויחלליה. וכ"כ בשם **הגרי"ח צ"ל** שעל הכלל היה מראה לספר "לפר הראשון" להרב מקלצק שמונע נישואי בני דודים אך פ"א כעשאלה השיב שהסכנה רחוקה מאוד ואין לחוש לזה כלל (ושוב שמעתי שעתה ישנון ע"י בדיקות דם אפשר לברר אם יש חשש סכנה, וצ"ב), ע"כ.

פניני הלכה

האם בני ספרד נהגו לחשוש לצוואות רב יהודה החסיד (א)

א. כתב **בצוואות ר' יהודה החסיד** (צוואה א') - אין לקבור שני מתים זה אצל זה שהיו שונאים זה את זה בחייהם, כי אין להם מנוחה יחד.
ומצינו **בבב"י** יו"ד סי' שס"ב שהביא דברי ר' **ירוחם** (נתיב כ"ח סוף ח"א) שכתב כן בשם ר' יהודה החסיד. וכן סתם **לדינא בשו"ע** (שם ס"ו) ששנים שהיו שונאים זה לזה אין לקבורם יחד.

ב. **בב"י** אה"ע"ז סי' ס"ב כתב **דבספר מצוות קטן** (ס"י צ"ה) כתב בשם **ספר חסידים** (ס"י תע"ז) שאין לעשות חפונות שתי אחיות בשבוע אחד (אולם לפנינו בספר חסידים אין הגי' כגירסת הסמ"ק ע"ש).

וכתב ע"ז **בכנה"ג** (שם) - עוד כתוב שם שני אחים הנשואים שתי אחיות, אחד מהם ימות או לא יצליחו, לכך לא ישאו או יגרש אחד מהם את אשתו אם נעשה הדבר כך ע"כ. אמר המאסף ראינו רבים שני אחים נשואין שתי אחיות ולא עלה זיווגם יפה, ולא זו בלבד אלא אח ואחות הנשואין לאח ואחות לא הצליחו בזיווגם.

מיהו לענין מ"ש שם בספר חסידים דאדם שמתה אשתו ולא הניחה לו בנים לא ישא אחותה. כתב בכנה"ג דהוא הפך מה ששמענו מעובדא דיוסף הכהן שמתה לו אשתו ואמר לאחותה לכי ופרנסי בני אחותך. ועל מ"ש שם דאדם שמתה לו אשתו בלא זרע לא יקרא לבת שתילד לו אח"כ בשם אחותה המתה, כתב להעיר דעכשיו המנהג להיפך דאדרבה כשלא הניחה זרע מסיק בשמה יותר מכשהיה לה זרע. ומבואר דס"ל דלאו מילתא פסיקתא היא, והיכא דמצינו בתלמוד דלא כדבריו, וכן היכא דהמנהג דלא כדבריו א"צ לחשוש לצוואה.

אולם **החיד"א** בהגהות ברית עולם על הספר חסידים (שם) כתב להקשות על דבריו מדברי הגמ' בברכות (מד:) פ' זוגות כהנים נשואים לפ' אחיות זוגות כוהנות. וכן על מ"ש שם דהמשיא בת אשתו לבנו אין זיווגם מצליח, כתב להעיר מדברי הגמ' בפ"ג דמ"ק (ג:) ובסנהדרין (ה) דרב בר אחוה דרי חייא ובר אחתיה דר' חייא.

וכתב דנראה לבאר דכשם דשינוי המקומות ושינוי הזמנים גורם לכמה דברים, כגון הרפואות שבש"ס שעתה אינם מועילות, גם לענין זוגות שהיה סכנה ושוב ליכא קפידא כלל, גם לעניינים אלו נשתנה, דגבר סטרא אחרא מעין הרע בזה.

ושוב כתב דעיקרא קושיא ליתא דבו בפרק מרבית העם שנות דור דור נהגו זיווגים אלו, ושיכחי טובא ולא הני עין הרע בזה, אך עתה דלא אשתכח, הרוצה לעשות זיווג כזה יש בו עין הרע, ושומר נפשו ירחק מזה דאיכא עין הרע.

והובאו דבריו **בכה"ח** (לגרי"ח סופר זצ"ל - סי' קט"ז ס"ק קכ"ג) וכתב עוד ליישב דשמא כהנים שאני.

איברא דהחיד"א גופיה בספרו **טוב עין** (ס"י ח"י סוף אות צ"ח) כתב - הן אמת דהרבה מההוגואות לא נתפשטו ואינם נהוגות אצלנו. וציין לדברי הכנה"ג בסי' ס"ב.

ובזהבי צדק (ס"י קט"ז אות ע"ט ופ') כת' דבעירו נזהרים הרבה מאד דב' אחים לא ישאו ב' אחיות כלל ועיקר. מיהו לענין מ"ש הכנה"ג דאח ואחות הנשואים לאח ואחות לא יצליחו בזיווגם, כתב דבעירו אין מקפידים על זה, ואדרבא הם נושאים לכתתילה כל אחד לוקח אחותו בעל אחותו, ולא ראינו ח"ו שיצא ממנה תקלה אלא אדרבא הצליחו בזיווגם. אבל **בכה"ח** (לגרי"ח סופר זצ"ל - סי' קט"ז ס"ק קכ"ח) כתב דאפשר לומר דהגם דהצליחו בתתילה אח"כ לא הצליחו, דמי נוטן דעתו למה שיהיה בסוף, וא"כ הרוצה לחוש הרי זה משובח.
ג. בצוואה כ' כתב - לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי שלא יזיקו השדים כי דרכן לצאת בו, אלא ינקוב נקב קטן בו.

ד. לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו

ובענין משי"כ **בצוואת ריה"ח** לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו, ואם נשאה ישנה שם האי' אולי יש תקוה. הנה **בספר חסידים** (סי' תנ"ז) כת' בזה"ל: וכן יש זיווגים שלא יצליחו או א' מהם, אב ובן הנשואים לבי' אחיות, או אם ובת לבי' אחים וכו'. וכן האדם שלקח אשה ששמה רבקה, או שם אחר, ובנו לקח אשה ששמה רבקה, ובן בנו לקח אשה ששמה רבקה, לא יצליחו, ע"כ. וכת' **התכ"א** (ככל קבא אות ג') דדע דמ"ש **בצוואת הריה"ח** שלא ישא אשה ששמה כשם כו' הוא דוקא כשהם משולשים כגון אדם ששמו ראובן וחתנו שמו ראובן ואם יקח עוד חתן זה חתן ששמו ראובן אזי לא יצליח כיון שהוא משולש וכן אשה ששמה רבקה וכו', וכי"כ להדיא **בסי"ח** (סי' תנ"ז) והעולם טועים בזה, ע"כ. והביאו **הפת"ש** (יו"ד סי' קטז סי"ק ו'). אלא דעיינ"ש (אה"ע סי' ב' סי' קט"ז) שהביא כן גם בשם **החת"ס** (אה"ע ססי' קטז), וסיים **שבכרם שלמה** (ססי' ב') כת' שהגידו לו שבהיות הגאון בעל חת"ס אבי"ד בדערזנץ עשה הלכה למעשה לשנות שם החתן מפני שהיה שמו כשם חותנו ותו אין בית מיחוש, וצ"ל מה דלא הזכיר (החת"ס) מזה בתשובה הנ"ל לפי שהיה שם טעם זכות דתורה (כמ"ש שם) לא הוצרך לצעה אחרת, ע"כ. ועיינ"ש שציין **לשב יעקב** דלעיל.
ובבית שערים (יו"ד סי' קצ"ד ד"ה ולפענ"ד) דחה דבריהם בדסי' תע"ז לא מיירי בנושא אשה ששמה כשם אמו רק שמה כשם אשת אביו שאינה אמו בזה אינו אסור אלא במשולשים אבל בשם אמו ואשתו או שמו כשם חמיו אסור אפילו אינם משולשים. וכן הקשה **המהר"ש** (ח"א ססי' קלו ורנ"ה סי' כח) וסיים שדבר זה קבלתי ממו"ר **הגה"ק מהר"ש מבבלו זצ"ל**, ע"כ.

ה. יש לאחד מהם ב' שמות

והנה **בצוואה של ר"י החסיד** כתב דלא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו, ואם נשאה ישנה שם האחד אולי יש תקוה, ע"כ. ולפי דבריו אפשר שאם משנים את שמם לפני הנשואים מועיל.

ועי' **בנו"י** שם שכת' בנידון דידיה הנ"ל, כי הריה"ח דבר רק על עיקר שם העצם הניתן בשעת לידה או שעת המילה אבל לא על שם שנתברך לשניו השם, וכיוצא"ב אמרו **בפסחים** (ק"ב) כוס של ברכה לטובה מצטרף ולרעה אינו מצטרף, כן אני אומר השם הזה שנתברך בו לברכה ניתן ולברכה מצטרף, שאם היה מזדמן לו לאשה אשר שם אביה כשם העצם שלו היה יכול לקחתה ששם שנתברך מצטרף לטובה והרי יש לו שם חדש, אבל אם מזדמן לו אשה ששם אביה כשם החדש שלו אז שם זה שניתן לברכה אינו מצטרף לרעה ויכול לקחתה ולא יזיק לו שם זה החדש ולברכה יתן שם הזה ולא לקללה, עיינ"ש. מבואר שהקפידא היא על שם שנתנו בשעת הלבד. ואם שינה את שמו או אפי' הוסיף שם הוי כשם אחר ואין חשש. וכן נקט **הכה"ח** (יו"ד סי' קטז אות קל).
והצ"ח (ס"ב) כת' דלא שגיא שמותיהם שוים ממש זה קרא שמואל ביהמין אי"כ אין לו כל הצל שמותיהן שווין. וכן נקטו **המהר"ם בריסק** (ח"יב סי' ע"א) ו**המהר"ש** (ח"ה סי' כח). ו**הדברי מלכיאל** (ח"ה סי' רב) כת' דנר' דהיכן שיש שינוי בשמותיהם אין חשש דהא שינוי השם נקרא בש"ס ריה"ה (ט"ז) מה שמשנים מחמת חולי וכמו אברהם. ושרי לשרה. ובמדינתנו המנהג מחמת חולי שמוסיפים להחולה עוד שם א' הרי דשני שמות הוי שינוי השם אם היה נקרא מקודם בשם א', ע"כ.

ועי' **בדעת סופר** (אה"ע סי' א') שנסאל במי שרצה לקבוע לבתו חיה כשם אשתו ולאשתו יש שם נוסף שרה, והביא **מהמהרי"א** (יו"ד ח"א סי' רמ"ז) שהביא שיש קנידאל שלא לקרא שם הקבוע על שם אבותם בעודם בחייהם והביא זה בשם **ס"ח** (סי' תס). ונקט שכיון שאמא יש לה שם נוסף חשיב כשם אחר כמ"ש **הכרם שלמה** בענין שם חתן ששמו כשם חתנו שהוספת שם מהניא לזה דחשיב שם אחר. ומי"מ כדי לצאת ידי כל הקפידות טוב לתת לבת הנולדת שם אחר כדי שיהיה שינוי גמור ולקרותה בשם האחר, ע"כ.

ו. שינוי השם / הוספת שם

ועי' לעיל בשם **הכרם שלמה** בשם **החת"ס** שנקט דלשנות שם החתן מהני. ו**האג"מ** (אה"ע ח"א סי' ד') כת' שעצת **החת"ס** הועילה כי מבקומם כשצוו לשנות הפסיקו לקרא שם הראשון אלא בשם החדש והוקבע על שמועיל זה אף לענין גיטין, אבל במדינה זו (אמריקה) לא יקבעו השם החדש שיקראו אותה בשם יהודית אחר ולכן אינו כלום כו'. אך אולי אם יקבעו לה שם אחר באנגלית והיא תאמר לחברותיה שמעתה שינתה שמה לשם אנגלית זה אפשר שיקבע זה. ויותר מסתבר שגם זה לא יקבעו במדינה זו שישחקו לה ולא ישמעו לבקשתה וגם היא תתבייש לומר זה לחברותיה ולכן אין לעשות זה, ע"כ.

והמשנה הלכות (ח"י סי' רס) כת' בשם **הגאון בעל הפלאה** שהביא מצוואת ריה"ח (שם) ואם ניסת משנה שם האי' אולי יש תקוה כו', ומרן כת' דאולי קודם החתונה אפי' לבת' מותר, וכן ראיתי בעצמי מעשה מא' מגדולי דורנו, ע"כ. ועי' **בשד"ח** (מע' חתן וכלה).

ז. אינו הורש לנזק סגור / לא קפיד

ויש לדון היכן דלא קפדי אם יש לחוש לכל זה דמצינו **בפסחים** (ק"ב) במערבא לא קפדי אזוגי רב דימי מנהרדעא קפיד אפילו ארשומא דחביטא הוה עובדא ופקע חביטא, כללא דמילתא כל דקפיד קפדי בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה, ומיהו למיחש מיבעי. ו**פרשב"ם** כל דקפיד. יותר מדאי קפדי בהדיה השדים להזיקו, ודלא קפיד כ"כ לא קפדי בהדיה להזיקו ומיהו למיחש מיבעי אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדין בהדיה דלא תימא דלא קפדי בהדיה כלל אי"כ זגוות למה נזכור בגמרא כך היה להם לכתמים לומר לא יוהר אדם בזוגות דלא ליקפדו בהדיה, ע"כ. ועי' **בסי"ח** (סי' תנ"ט) שכת' דכל הניחושים כנגד המקפידים וכתב (וחזקאל ז' כה) "קפדה בא ובקשו שלום ואין", מכאן כל דקפיד קפדו בהדיה, ומתוך שאין אדם יכול להזהר בהקפדות נכשל.

ומצינו **בחז"י** (סי' קצז ד"ה והשבתי לו) גבי 'קטלנית', דאמרין ביה מאן דקפיד קפדין בהדיה, ומאן דלא קפיד לא קפדין בהדיה. וכן הוא **בחת"ס** (אה"ע סי' ג' ד"ה הנגיד) בענין קטלנית. ועי' עוד **בחת"ס** (ארי"ח סי' קס"א ד"ה ונבוא לנידון וארי"ח סי' קס"ח) שכתב שם הכי גבי ענין תענית ביום ה'וארצתי של האב דהוא משום דריע מוזילה דבן באותו יום, ומאן דלא קפיד לא קפיד לא קפדין וכו'. ובענין הא דריה"ח **ב' החת"ס** (אה"ע סי' קטז) ע"ד מי שרוצה לדבק בן טובים בחור וטוב אל דחיש מנין שיעשה העולם משום דשם הבחור כשם החותן ושם אמו כשם אמה של המשודכת, הנה מאן דלא קפיד לא קפדין בהד' ובפרט דאיכא כאן זכות תורה דאפילו אדבית עלי מתכפר בתורה וגמיה כו' ובפרט דבסי"ח עצמו סי' תע"ז לא נמצא רק דלא ישאו האב והבן ובן הבן שלשה נשים ששמות שלשתן שוות כו' שי"מ דליכא קפידא במידי אחרינא, ע"כ.

וכן מצינו **במהרי"א** (יו"ד ח"א סי' רמז) שכת' בשם **הס"ח** (סי' תס) שנכרים שהם קוראים לבניהם בשם אביהם אין בכך כלום והיהודים מקפידים על כך ויש מקומות שבהם אחר שמות החיים אלא אחר שכבר מתו עכ"ל, ולמד מזה דכל הניחושים כנגד המקפידים כל דקפיד קפיד בהדי', ע"כ. וכן הוא **בדברי מלכיאל** (שם) שכת' בענין שלא לישא בת אחותו דתלי בקפידא. ו**האג"מ** (אה"ע ח"א ססי' ד') כת' בא' שרוצה לישא אשה ששמה כשם אמו, וכת' דמכיון שהחתן והכלה אין מקפידין אינו כלום דבכה"כ אמרינן מאן דלא קפיד לא קפדין קפדידתא האם אין שייך לכאן, ע"כ. ועי' **בפאר הדור** (ח"ד עמ' ז') בשם **החזו"א** שגם פסק דהיכן דלא קפיד אין חשש. ועי' לעיל בשם **החזו"א**.

והנה מזה שהביאו הפוסקים וסתמו לחוש לעין הרע כגון בענין להעלות ב' אחים לתורה ולא חילקו משמע דלא תלי בקפידא. וי"ל דלעולם יש לחוש לו בסתם אלא שהמקפיד עליו מסוכן לו יותר. וכן נר' **מהשבות יעקב** (ח"י סי' ז') שכת' בענין לעלות התורה שני אחים דמקור הדין מצד המנהג ע"פ מהרי"ל משום עין הרע והוא חששא רחוקה. וכן **באג"מ** (אה"ע ח"י סי' כו) כת' בענין עין הרע דודאי יש לחוש, אבל אין להקפיד הרבה כי בדברים כאלו הכלל מאן דלא קפיד לא קפדין בהדיה, כהא דמצינו בזוגות בפסחים ד' ק"י. אבל איני רואה בזה שאשה צעירה שהיא נדדה העולם להתעבר שיהיה שייך עין הרע ואין להקפיד בזה, ע"כ. ואע"פ שמצינו לעיל שיש משום עין הרע גם בעיבור לפי הנ"ל כיצא דלעולם אי"צ לחוש לזה בסתמא כי אין הדבר מוזיק אלא על צד הרוק. ועי' **בפלא יועץ** (ערך עין הרע עמ' תנ"ב) שכת' שהמלמד ברבים אין לו לחוש לעין הרע דשומר מצוה הוא. ועי' **ביב"א** (ח"י יו"ד סי' יב) שמה"ט התיר במקום מצוה שלא לחוש לצוואת ר"י החסיד, עיינ"ש. ועי' משי"כ בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון ל"ג.

ה. מקבל ע"ע לא להקפיד

כת' **החת"ס** (יו"ד סי' שמה) וז"ל: יקרת קדושתו ובקראי בו ב' קושיא בהלכות שמחות נרתעתי לאחורי כי **גברא קפנא** אנא ואמרתיו העבר חרפתי ואשר יגורתי כי משפטיך טובים ואמנם שגגה יצאה מלפני השליט הגדול קדוש מו"ח הגאון נ"י ונעשייתא אבל אם קודר שחיותי ואשר אולי משועמה מאמני הצדקת צד"ל תנציב"ה כו' ו**מו"ח הגאון דלא קפיד** ו**לא קפדי** בהדי' יעבור עיניו עליו בשובע שמחות או יניח הדברים עד ט"ב שחל להיות בשבת הבע"ל, ע"כ. מבואר דמי שלא קפיד שיארע לו רע על זה שלומד הלכות אבילות אין חשש אולם אם מחליט שלא להקפיד לא מהני דהרי **החת"ס** אף שרצה שלא להקפיד כבר לא הועיל לו. אלא די"ל דדוקא בכה"ג קפנא ורצה להתגבר ע"ז לא מועיל.

מסקנא דרינא

א' עין הרע היא סכנה וצריך לחוש אליה, ועל כן על אדם להתנהג בהצנע בברכה שהקב"ה חונן לו יותר מהרגיל אצל אחרים. ומי"מ במקום מצוה כגון שמלמד ברבים אין לו לחוש לעין הרע דשומר מצוה לא ידע דבר רע. ב' יש להזהר בצואותיו של רב יהודה החסיד במקומות שהתפשטו והתקבלו כגון שלא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו. ומי"מ לא נחשב אותו שם אלא אם אין לאחד מהם שם נוסף. ואף בגוונא ששמותיהם שווים ניתן לשנות או להוסיף שם לאחד מהם לפני הנישואים. ויש סוברים שצוואותיו נאמרו לו לרועו ולא לאחרים. ג' עיקר החשש בכל זה (עין הרע וצוואות של ריה"ח וכיוצא"ב) הוא למי שחושש באב מי שאינו חושש כלל אי"צ לחוש "דלא קפיד לא קפדין בהדיה", מיהו חשש על צד הרוקוק איכא. ואם מחליט באמת שלא להקפיד מהני. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון ל"ג בענין לחשוש לנזק סגולי במקום מצוה.

וכת' **ביוסף אומץ** (סי' ל"ז) דאפי' בל"ז דאפי' בקיר של ביהמ"ד יש להחמיר בזה, דאף בבהכ"נ יש מזיקין. ויש להחמיר בדבר, והיודע מצוואת ר' יהודה החסיד ז"ל צריך לחוש ומי שאינו יודע כלל עליו נאמר שומר פתאים ה'. והובאו דבריו **בזבחי צדק** (סי' קע"ט אות ע"ח) וכתבו דבמדינתו כשטותיהם נקב מניחין שם קנה חלול מעבר לעבר [והובאו דבריהם **בכה"ח** (ס"ז)]. וכי"כ **בבן איש חי** (ש"ש פרשת פנחס סי"ז) דלא יסתום חלון או פתח לגמרי אלא יניח חור כל שהוא.

ד. בצוואה כ"ג כתב - לא ישא אדם אשה ששמה כשם אמו, או שמו כשם חמיו. ואם נשא ישנה אחד מהם אולי יש תקוה.

וכתב **החיד"א** (יוסף אומץ סי' ל"ז אות ג') הגם שרבים לא חשו, אני הצעיר ראיתי מעשים שלא הצליחו בזיווגם, ואתיא מכללא אחתה הייתה שאמר אביה שאינו חש לזה ולא היה ימים מועטים שמת החתן בקצרות שנים והכלה אזלא ומדלדלא ושוב נשאת ונתגרשה ומתה בחוסר כל וזרע אין לה ר"ל. ע"כ.

וכי"כ **הגר"ח פלאגי** זצ"ל בספרו רוח חיים (ח"ב אהע"ז סי' ס"ב סי"ק י"ג) דאף הוא בעירו ראה הרבה אנשים שהיה שמם כשם חמיהם ולא הצליחו, הן במיתה בר מינן הן בעוני, הן בלא בנים. ולכן שומר נפשו ירחק מזה. וכי"כ **בזבחי צדק** (יו"ד סי' קט"ז סי"ק פ"א) דגם במדינתו נוהרים הם הרבה, ואם ארע שעשו כן משמים שם האחד או שם האחת, ויש שנשאו ולא השגיתו בזה ולא הצליח זיווגם.

ועיניין עוד באורך **בשדי חמד** (מערכת חתן וכלה אות ד') ו**בכה"ח** (שם אות קכ"ה והלאה).

ה. בצוואה מ"ה כת' - אילן העושה פירות אין לקצוץ אותו.

וכת' **החיד"א** (שו"ת חיים שאל סי' כ"ג) דיש לצדד דכוונתו דהגם דמותר מן הדין לא יקוץ, כמו שרוב הצוואות הם דברים המותרים לפום דינא ועל קצתם אין העולם חוששין כלל. ועי"כ נר' דלרווחא דמילתא יקוץ אותו עי"י גוי, וכי"כ בנידונו **השאלת יעב"ץ** (סי' ע"ח). ע"כ. ובסוף תשובתו כת' ויזהר להביא גויים אומנין. ומבואר דיש דברים מצוואת ריה"ח דאין העולם חושש להם, אלא דלרווחא דמילתא טוב לחוש בדבר. אולם **בחיים בידי** (לגר"ח פלאגי ח"א סי' כ"ד) אחר שכת' דנר' דודאי עיקר הצוואה הוא אפי' במקום שהדין נותן שמותר וכמ"ש החיד"א, והביא דברי החיד"א דעל מקצתם אין העולם חוששין כלל. כת דאנן בידין דעלם להחמיר בכל צוואות ריה"ח ז"ל כי העובר לעליהם לא ינקא ממייתה ועוני רי"ח, וא"כ הוא, ג' הוצא בזאת הצוואה ראוי לנו להחמיר דחמריא סכנתא מאיסורא. והגם דמדברי הצוואה נראה כי לא הותר אפי' עי"י גוי, מי"מ היכא דעוקר הגפן והיא חיה ונטעי לה במקום אחר אין כאן בית מיחוש. וכמ"ש **בשבות יעקב** (בקי"א סי' קי"ט) והסכים עמו החיד"א. והיכא דיש לו ספק אם יחיה האילן לא יכניס עצמו בספק סכנה.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א

מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני חודש אלול

חודש אלול - הכנה לימי הדין, יומי קירבה לה' -
י"ובאמת ב' ענינים חשובים יסודם בימי האלול, חמא דניתן לנו חודש תמים כדי שנכין עצמנו לקראת ימי הדין הקרבים ובאים, כי ללא הכנה נמרצת יפול האדם לתוך ימי הדין כמאמר העולם "כינני בסוכה". ומלבד זאת עצם ימי האלול הם ימי רחמים, ימים שבהם הקב"ה מתקרב אל עמו ישראל ורוצה בתקנתם... **חייבים** אנו **בזהירות יתר בימי האלול, שהלא כלל ידוע בדרכי העבודה שבשעה שהזמן מסוגל ביותר לזכות, כמו כן רבים בו הסכנות והפיתויים, ומשו"ה צריכים אנו לשמור היטב את ימי האלול כדי שח"ו לא ניפול ונכשל בו".** (נאור יחזקאל עמ' שבג)

עבודת האלול רבה, בפרט שאנו אחרי בין הזמנים -
י"ובודאי שההכנה הראויה חייבת להיות בלימוד המוסר כדרכם של הגדולים בדורות עברו, אולם לפחות חייבים אנו לצלל את הזמן כראוי בתורה ותפילה, ואל נטעה לומר שהרי אנו לומדים ומתפללים היטב, כי לא יתכן שתורתנו ותפלתנו ראויים המה, שהרי חזונו לשיבה מאוירת הרוחם וללא מחשבת והכנה, ותורתנו ותפילתנו נמצאים כפי שהיו בשעת ירחוקנו מביהמ"ד". (שם עמ' שכ"ה)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

להצלת התורם ומשפחתו | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתקשר 0503-767-052